ČESKÉ PRÁVO

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH.

ŘÍDÍ PROF. Dr. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II, VÁCL. NÁM. 28. — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 40 K I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 4 Kč.

ROČNÍK VII. V PRAZE, V PROSINCI 1925. ČÍSLO 7. a 8.

Ku přání četných pp. kolegů končíme běžný VII. ročník tímto dvojčíslem. — Další ročníky budou počínati vždy lednem a končiti prosincem.

V lednu 1926 vyjde tudíž 1. číslo nového VIII. ročníku.

EMIL SVOBODA:

Reforma právnických studií.

Právnické studie nutno přizpůsobiti novodobému názoru na účel vychování právníků pro praksi i pro vědu a na methody, kterými lze v době studií mladého člověka připraviti pro tento obor duševní práce. Dnešní soustava již naprosto nevyhovuje. O tom mezi odborníky není téměř sporu. Neštěstím právnické fakulty je to, že veliká část posluchačů přichází za jediným účelem, dostati se do úřadu a obsaditi tam kategorii A na místě kategorie C. Odtud hromadné studium »in absentia«, t. j. studium, kdy posluchač vidí poprvé svého učitele při zkoušce. Odtud domněnka, že studovati práva znamená nadřít zpaměti obtížnou a únavnou látku, obsaženou v učebných pomůckách, vyklopiti tuto suchou moudrost při zkoušce a dost. Objevuje se »právník«, který se pokládá za odborníka proto, že před deseti nebo dvaceti lety udělal jakési zkoušky — bez zájmu, bez prožití a hlubšího pochopení látky, a pak už je z toho do smrti živ, zapomínaje všechno mimo nejužší obor svého praktického působení, v němž uschne na byrokrata, po případě na formalistu, podobného zaprášenému foliantu, nebo zosobněnému úřednímu šimlu, odcizenému životu, bojícímu se každého kroku mimo vyježděné, tradicí posvěcené koleje.

Studium mimofakultní má další nebezpečí, že skuteční posluchači práv, navštěvující přednášky, semináře a cvičení jsou v nevýhodě, proti kolegům, kteří si hned po maturitě sednou do úřadu a po večerech probiflují látku a prolezou nějak úskalím zkoušek. Pomáhá-li jim šťastná náhoda, probijí se i s docela dobrým formálním výsledkem. Vzniká nepřiměřená a nezdravá soutěž, ve které lepší část studentstva vlastně prohrává — na újmu průměrné skutečné hodnoty právníka (která se nemůže měřiti jen tím, co stojí na vysvědčení). Systém zkoušek se musí změniti právě tak, jako methoda vyučování — která má posluchače sblížiti s učitelem a dosahovati zživotnění a prohloubení studia. Cena právníka nespočívá v množství spolykané papírové moudrosti a v kapacitě chvilkové paměti, nýbrž v hlubším a širším chápání života »sub specie societatis« a v umění právnického myšlení t. j. proniknutí pod povrch věcí, v jasném a soustavném výkladu skutečností a v přesném vyjadřování myšlenek. Vykonávati zákon znamená, převáděti myšlenku z papíru v život — tvořiti zákon znamená představiti si, jak se věci vyvinou, až myšlenka přejde ze sbírky zákonů do horkého ovzduší skutečného života. K této prozíravosti a systematické soudnosti, spojené s vyvinutou silou představivosti, nelze člověka vychovat memorováním s jedné a zhola abstraktním přednášením s druhé strany. O výsledku studia nelze se přesvědčiti zkouškou toho způsobu, jak jsou v přítomné době zavedeny.

Reforma studií právnických stává se aktuelním programem přítomné chvíle. Již dlouho se o věci jedná, ale konečně musíme dojíti k výsledku positivnímu. Proto je tím více vítati krásnou knihu Prof. Dr. Sommera,*) která po úvodním slově srovnává náš studijní řád s německým, francouzským a italským, načež shrnuje reformní návrhy v kapitolách o methodě vyučovací, o studiu historickoprávním a o zkouškách. Předmětem této úvahy z důvodů stručnosti nemohou býti soustavy vyučování, jak se vyvinuly za hranicemi. Jen to třeba říci, že srovnání systémů cizích s naším, jak je podáno v knize Sommerově jest velice účelné a snad podmanivější, než by sám autor chtěl. Ukazuje se, že se svou soustavou uzavřeného, třísemestrového studia výlučně historického, zakončeného státní zkouškou a zpravidla i přísnou zkouškou doktorskou, jsme úplně osamoceni.

Všude právník hned při vstupu na fakultu potká se s tím nebo oním oborem přítomného, živého práva dneška vedle výkladů o dějinách vývoje právního — bez

*) »Reforma právnických studií« Bratislava 1925. Nákladem práv. fakulty univ. Komenského, v komisi Frant. Řivnáče v Praze.

něhož arci nelze si dobře mysliti pochopení práva dnešního, zejména jeho dynamiky, jeho vývojových tendencí. A tato stránka má — jak známo — právě v našem oboru význam dalekosáhlý. Máme přes to podržeti svoji soustavu odděleného studia historického, předcházejícího soustavu práva moderního?

Odpověď na tuto otázku zdržuje na chvíli autor kapitolou o methodě vyučovací. A činí tak velmi vhodně. Neboť nám ukazuje, že — ač je profesorem římského práva a jeho dějin — klade nade vše otázku životnosti výkladu. Hledá cesty, jak vytvořiti »nové methody vyučovací, bližší životu a skutečnosti než dosud obvyklý systém«. Přednášky, které soustavně vykládají platné právo nebo dogmatiku práva historického chce doplniti »konversatoriem a repetitoriem, exegesí vedoucí metodicky k exaktnímu výkladu, praktickým cvičením, navádějícím k pohotovosti úsudku a k samostatné ústní formulaci, po případě i písemným cvičením, v němž posluchač dá svému myšlení formu definitivní. Předpokládá to stálou spolupráci učitele a žáka, živý styk, v němž víc se táže žák než učitel.« »Systém obligátních přednášek musí býti doplněn systémem obligátních cvičení, a to takovým způsobem, aby ve studiu byl methodický postup.« Tím by se docílilo dvojí nedocenitelné přednosti u přirovnání s dnešní soustavou: Ztížilo a časem by se i znemožnilo studium »in absentia« — ale ne nějakou akademických občanů nedůstojnou methodou disciplinární, nýbrž tím, že účast na práci fakultní stala by se hodnotnou a v pravdě nepostrádatelnou. Životné pojetí úkolu učitelova musilo by upoutati posluchače a odměniti jeho účast.

Po tomto výkladu přichází i odborník platného práva bez předsudku k otázce studia historického práva. Věří autorovi, že nad touto složkou studia právnického nesmí se lámati hůl ve znamení method, jakými byla přednášena před padesáti lety. Také sem si razí cestu život a jeho potřeby. Nemůže se v právu římském lpěti na dogmatu positivního práva, v dějinách českého nebo středoevropského práva na určitém detailu nebo letopočtu: vývojová stránka, uplatňování života a jeho teleologie v právu musí míti přední místo. Že v římském právu zaujme hlavní místo actio a praetor, že se zde posluchač naučí hodnotiti instituce práva podle životní účelnosti, že se naučí přesně se vyjadřovati, právnicky mysliti, chápati základní pojmy právní — a nabude představy o výši a odpovědnosti úřadu soudcova, to se mi při Sommerově pojetí věci zdá naprosto zajištěným.

Ale jest nutno k dosažení těchto úkolů uzavříti studium historické v jedinou skupinu? Nedalo by se studium toto rozvrhnouti mezi předměty práva moderního bez oddílu ukončeného zkouškou historicko-právní (byť i ne státní)? Myslím, že vnitřním methodickým rozvrhem látky — který by byl posluchači povinně zachováván — dala by se věc rozřešiti tak, že hned na prahu studií by viděl posluchač moderní právo vedle historického (na př. trestní právo vedle dějin práva římského, občanské vedle dějin práva ve střední Evropě a pod.). Tím by zajisté nemusila trpěti ani nesporná propedeutická hodnota právních dějin. Redukce historie práva na dva semestry byla by zničením tohoto studia. Zrušením uzavřeného období studií historických zažehná se takovéto nebezpečí vůbec. To je stránka formální. — Po věcné stránce nemohu opakovat krásná slova autorova o studiu dějin práva římského. Nutno je číst, abychom pochopili, že vane jiný duch v tomto oboru právních studií, a že vývoj vědeckého myšlení oddělí překonaný »historism«, staromilské zbožňování toho co bylo a podceňování toho co jest — od studia evoluce myšlenky práva a spravedlnosti, od studia procesu, kterým spravedlnost bila na brány práva, aby zaujala místo vedle něho, nad ním nebo konečně kdysi v daleké budoucnosti na místě něho. Nesmírná dráha vývoje leží před námi, než se splní tisíciletý sen lidstva o království božím na zemi. A po tu celou dobu evoluce v právu půjde za světlem nekonečně daleké utopie. Snad zde nadsazuji myšlenku autorovu. Vím co znamená dogmatika a pojmová přesnost institucí práva. Ale aequitas — ars boni et aequi — a funkce praetorova ve vývoji římského práva — jeho vítězství nad tvrdostmi a formalismem iuris civilis: to vše mne přímo nutí k těmto myšlenkám. Sledovat vývoj od kruté formy k spravedlnosti materielní musí zaujmout, bude-li životně vykládáno. Dějiny vývoje nejsou »historismem« — jako jím není studium evoluce v biologii. A totéž platí o studiu dějin práva českého a středoevropského, chápe-li se správně jejich úkol.

Církevní právo pak splní svoje poslání jen tehdy, obrátí-li se k studiu poměru mezi církví a státem, zanechajíc corpus iuris canonici zájmu theologů.

Reforma nemůže zůstati bez vlivu na ráz akademických a státních zkoušek. Je-li studium historicko-právní rozvrženo mezi studium práva moderního co do přednášek a s nimi souvisejících praktických cvičení a seminářů, musí býti podobně rozvrženo i do zkoušek. Ryze historickoprávní zkouška by zmizela, za to by se objevily discipliny historické jako rovnoprávné předměty při zkouškách státních a akademických. Není vážného důvodu pro záchranu ryzí zkoušky historickoprávní. Naopak rozvržením předmětů historických mezi moderní zdůraznila by se hodnota jejich, přesahující význam bývalých pověstných »předběžných zkoušek« na fakultě lékařské. Vedle státních zkoušek musily by zkoušky doktorské znamenati skutečné osvědčení kvalifikace vědecké. V přítomné době nejednou slyšíme hovořiti »doktora« a jsme v rozpacích proto, že cítíme spoluvinu na jeho pochybném doktorství. Správně podává Sommer tyto návrhy jen všeobecně, podrobné provedení ponechává fakultám. Rámcově mohlo by jen býti ustanoveno, že vedle ústní zkoušky musí doktorand prokázati zralost i dissertací, způsobilou k tisku. Specialisace objevila by se jako důsledek samozřejmý, byť i ne v tak nápadném rozčlenění jak tomu jest ve Francii.

Ale na jednu věc nesmí se zapomínat — a myslím, že autor jest si jí dobře vědom: Osvobození positivního práva od tuhého formalismu, vývoj jeho k materielní pravdě, k zásadě »cti a víry«, blíže k spravedlnosti, stupňuje požadavky na soudce, a to nejen na soudce-právníka, nýbrž i na soudce-člověka. Při tom užívám slova »soudce« ve smyslu nejširším, t. j. ve smyslu osobnosti, povolané veřejnou mocí k rozhodování o věcech právních a k vykonávání práva. A právě tak nové methody vychování právnického dorostu uloží akademickému učiteli vyšší, obtížnější a odpovědnější povinnost, než jakou jest katedrový výklad právní dogmatiky, spojený se cvičením seminárním, připravujícím k podobnému směru práce vědecké. Na osobě učitelově bude záležeti úspěch reformy tohoto typu — na ní bude záviset, zda dílo reformní zůstane na papíře, či bude-li znatelno v samém životě, z něhož právo vyrůstá a pro který jest určeno.